

Інна Нагорна

**У ДНІ
ВИНЯТКОВОГО ЧАСУ**

Бібліотечка
Літературного музею Уласа Самчука
в Рівному

Ч и с л о 1

Інна Нагорна

У ДНІ ВИНЯТКОВОГО ЧАСУ

*Просвітницько-духовна та культурна
діяльність Уласа Самчука
в рівненський період його життя
і творчості (1941-1943 роки)*

Рівне - 2008

ББК 83.3 (4 Укр)

Н - 167

УДК 82 (091) 477

*Книжку підготовлено до друку
громадським видавництвом «Азалія»
Рівненської письменницької організації*

Редактор Євген Шморгун

Набір Інни Нагорної

Технічне оформлення Наталії Романів

Відповідальний за випуск Володимир Лапсюк

У книзі використані фото
із домашнього архіву Уласа Самчука, передані
Оксаною і Ярославом Соколиками (Канада)
та Іриною Праховою (м. Київ)

*Видано за грант
голови Рівненської обласної державної адміністрації*

Нагорна І. Є.

Н - 167. У дні виняткового часу. - Рівне, 2008. - 56 с.

ISBN 978-966-8883-43-9

У творчій розвідці зроблено спробу висвітлити просвітницько-духовну та культурну діяльність Уласа Самчука в рівненський період його життя та творчості (1941-1943 роки).

ББК 83.3 (4 Укр)

ISBN 978-966-8883-43-9

© Інна Нагорна, 2008

© Видавництво «Азалія», 2008

Продуктивна діяльність Уласа Самчука була тривалою в часі і багатогранною. Здійснювалася вона здебільшого далеко від Батьківщини. В Україні ж і для України письменник трудився порівняно недовго. Ще коротшою була його діяльність у Рівному – вона обмежена датами 6 серпня 1941 р. і 21 листопада 1943 р. Але за своєю інтенсивністю вона перевершила працю в усі інші періоди. Воно й зрозуміло. Бо то були, за спогадами Уласа Самчука, «...насторожені, хвилюючі дні виняткового в історії світу часу. Біля нас і в нас руїни, а разом динаміка, метушня... Що маємо робити наперед? Господарство, освіта, культура, політика? Все вимагало рук і голів. І не можна чекати. Хто зна, що буде завтра. Виривати, що дається вирвати, робити, що дається зробити» [21;179].

Доречно відзначити, що на першому плані все ж таки виявилася політика. Саме на її вимогу письменник налагоджує «пресовий орган» – створює газету «Волинь», очоливши її редакцію. Про журналістську діяльність Уласа Самчука маємо сьогодні вже чимало розвідок та ґрунтовніших досліджень Григорія Дем'янчука [6], Андрія Жив'юка [7], Гаврила Чернихівського [30] та інших авторів.

Те, що винятковий час перетворив письменника У.Самчука на журналіста, редактора газети – явище закономірне. Бо саме газета бачилася тоді найдієвішою об'єднавчою та мобілізуючою ланкою. А в Самчука були два незаперечні козири – авторитет першорядного письменника та досвід кореспондента днів збройних змагань за Карпатську Україну. Тож кому, як

не йому було братися за газетярський гуж?!

Журналістська праця – відповідальна, але привабливаюча, навіть захоплююча, особливо для людей творчих. Тож багато письменників торувало журналістську стежку, дехто й впродовж усього життя. Навіть колега Улас Самчука поетеса Олена Теліга у листі із Рівного до свого чоловіка Михайла 17 жовтня 1941 року хвалилася «Я тут писала статті до «Волині», познайомилася з редакторською працею, знаю, що є підвал І, ІІ і т. д. (...) Мої статті подобаються, мені багато людей казало, що часто питаються, чи в цьому числі є моя стаття, а я задоволена, що можу писати кожного тижня і «получається» не зле» [21;233-234].

Отож Улас Самчук запрягся у газетярський «віз» з великим ентузіазмом. Знайомлячись із його тодішнім журналістським доробком, просто фізично відчуваєш, як у матеріалах пульсує завзята державотворча енергія. І сприймається як саме

«У Ярославі, перед переходом Сяну, Олена Теліга і Улас Самчук у товаристві приятелів. 15 липня 1941»

«Улас Самчук на тлі Дерманя. 16 серпня 1941»

собою зрозуміле його амбітне журналістське «Я», коли він згодом розповідає про перше число «Волині», яке з'явилося у неділю, 31 серпня 1941 року, з датою 1 вересня: «Від початку до кінця моєї редакції, з моєю передовицею «За мужню дійсність», моєю другою статтею «Завойовуймо міста», з моїм репортажем «Сян»... Моя перша спроба редагування газети і, здається, не найгірша» [21; 181].

На фоні штапованої сірятини, що валом валила із газетних шпальт за підрадянських часів, Самчукові статті вигідно вирізнялись живою мовою, щирістю й переконливістю. А письменницький хист автора надавав їм особливого колориту, який викликав у читача довіру.

Такого ж живого слова головний редактор вимагав і від інших співробітників редакції. До речі, серед останніх були люди, чії імена і сьогодні викликають повагу широкої громадськості: «молодий журналіст Василь Штуль, талановитий графік Ніл Хасевич, невтомний театрал Демо-Довгопільський [21;188]. А ще – Олена Теліга, Олег Штуль, Роман Бжеський, Антін Кучерук, Петро Колесник, Олександр Зінченко, Андрій Мисечко. Кожен – особистість, кожен – вірець патріотизму, кожен – щедро обдарований і фанатично працьовитий.

Тож не дивно, що попит на газету «Волинь» був дуже високий. І не тільки на Волині, а й на Східній Україні – «одна Криворіжчина прислала замовлення на 40000, якого ми не могли, за браком паперу, виконати» [21; 188].

У розквіті своєї журналістської діяльності Улас Самчук просто не мав коли пожалкувати, що його літературна творчість пригальмувалася. Зате винятковий час пробуджував іншу мрію. «Мені здається, що ця наша редакція, за бюрком якої я сиджу і яка вміщається в десятих кімнатах, за певний час матиме ще десять кімнат, а там ще десять. Думалося вже про окремий будинок на багато поверхів. Все так гарно роз-

Видання видавництва «Волинь»

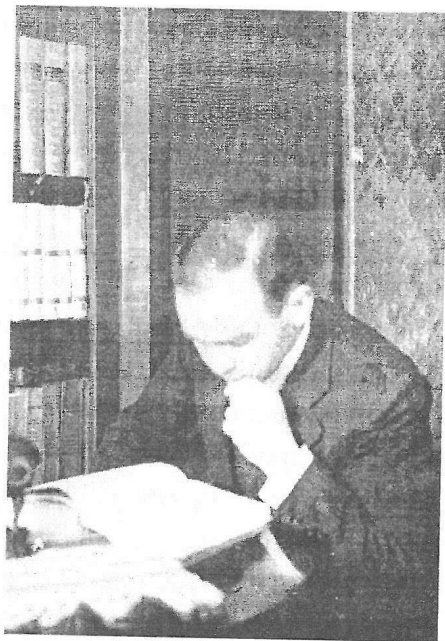
вивається, люди горнутья, гроші течуть рікою. Десятки тисяч, сотні тисяч, мільйон накладу. Могутній пресовий концерн, контакти з Європою, з світом»... [21;195].

Однак дійсність на кожному кроці підрізувала крила мрії, аж поки після його відчайдушної статті «Так було – так буде!», опублікованої у «Волині» за 22 березня 1942 року, кинула за ґюремні ґрати. Тоді й було поставлено крапку не тільки на редакторській діяльності Великого Дерманця. Пізніший Самчук-журналіст в ранзі співробітника німецької пресової агенції уже ні в яке порівняння не йде з Самчуком-журналістом періоду редагування «Волині», хоч офіційно теж мав «титул редактора» [22;181] із завданням продукувати щотижня два дописи неполітичного змісту. Так окупаційна влада відгородила письменника від його першопланової діяльності – від політики.

Але ж були ще, так би мовити, другий план, третій, четвертий і т.д. Вони – реальність часу. Шкільництво і просвітництво, кооперація і господарництво, хати-читальні і театр, релігійні взаємини і самодіяльна художня творчість, а ще література, мистецтво, архітектура, музика. До всього цього мав безпосередню причетність Улас Самчук, і за важливістю ставив сам якщо й не на перше місце в тодішній дійсності, то вже й не на друге. Бо то все разом – духовність рідного народу, берегти і розвивати яку письменник вважав головною своєю метою.

Характерно, що вже в перший день свого перебування в Рівному Улас Самчук побував на зібранні патріотично налаштованих молодих рівнян і виступив перед ними з промовою. І то був виступ не заангажованого політика, а розсудливого просвітянина, який доводив, що для конфронтації в середовищі українців причин немає, що «в скорому часі ми будемо мати повні руки доброї, корисної роботи» [21;133]. А ввечері пись-

«У себе вдома»

*«Таня, Віра, я, Кавалерідзе, Шеккер.
Рівне, 6 серпня 1941.»*

менник зустрівся з групою митців Київської кіностудії, яких заскочила війна в Карпатах, де вони знімали фільм «Пісня про Довбуша». Крім звичайного знайомства, під час зустрічі вела-ся розмова про плани творення нового українського мистецт-ва.

А потім пішли публічні виступи, чи не щоденні. І не тільки в Рівному. Крем'янець, Тилявка, Верба, Дубно, Дермань – всю-ди люди чекали на зустріч з письменником, на його слово. І він, спраглий спілкування з земляками, охоче йшов на ці зустрічі, викладав своє бачення, свою оцінку та вирішення сучасних проблем. «Говорив про відбудову господарства, тор-гівлю, освіту – виразно справи трагічно буденні і ніяк не пись-менницькі, а вже зовсім не в дусі доби» [21;151]. Та ще й не тільки говорив, а й сприяв організації хат-читалень, коопера-тивів, художніх колективів, пропагував творчу працю земляків через засоби масової інформації та через громадські об'єднан-ня.

Отже, в означений період бачимо Уласа Самчука як ак-тивного просвітянина. Звичайно, левову частку часу з'їдала газетярська та видавнича робота. Од-нак викроювалися годи-ни і навіть дні. Так, у спо-гадах Уласа Самчука чи-таємо: «У неділю, п'ято-го жовтня, їду до Дерма-ня на відкриття там гімназії, наступної неділі до Дубна на відкриття «Просвіти». І так день-щодень» [21;231].

УЛАС САМЧУК
ПИСЬМЕННИК

Рівне, Тополева 21.

Візитні картки
Уласа Самчука

ULAS SAMTSCHUK
SCHRIFTSTELLER
UND HAUPTSCHRIFTFLEITER DER UKRAINISCHEN
ZEITUNG „WOLHYN“

«Перше засідання Ради довір'я в приміщенні Рівненської міської управи 31 серпня, яка складалася з 23-х членів. На фото (зліва направо): Улас Самчук, єпископ Полікарп, Степан Скрипник, прот. Никанор Абрамович, Михайло Редько, Іван Власовський, Микола Пирогів, Борис Козубський, Григорій Рибак».»

Саме тоді «Просвіта», як одна з небагатьох легітимних організацій, бралася і впроваджувала в життя ряд важливих справ. Так, серед найвагоміших з них стало відзначення 20-річчя розстрілу під Базаром на Житомирщині 359 героїв визвольної боротьби України. Звичайно ж, мав роботи по вуха, бо ж «хотілось відзначити ту трагічну річницю величніше, ширше, прилюдніше гень по всій Україні. Було влаштовано десятки публічних імпрез з цього приводу і на деяких з них мені прийшлося побувати» [22;69-70]. Щодо участі у підготовці таких «імпрез» маємо свідчення багатьох людей, в тому числі Миколи Столярця [27;15], Галини Бордовської-Кухар [15] та інших. Тоді в Україні з ініціативи «Просвіти» постало чимало пам'ятників у вигляді символічних могил із високими хрестами і написами «героям за волю України 1921-1941». Повсюдно відбувалися урочисті освячення їх, виголошувалися промови, проводилися святкові дієства самодіяльних митців.

До речі, головою «Просвіти» в Рівному за німецької окупації був крем'янецький друг Уласа Самчука ще з 1922 року Неофіт Кибалук – «по-військовому дисциплінований, засадничий в принципах, безкомпромісний у національних справах». Він був дуже діяльним. Тож Уласові Самчукові випадало часто бувати в завжди людному будиночку число 69 на вулиці Грінченка, де жовтими літерами на синьому тлі було написано «Обласне Товариство «Просвіта» в Рівному». І письменникове слово під час засідань просвітянського керівництва було далеко не останнім.

Однак дуже скоро стає зрозумілим, що новий окупант прийшов не для того, щоб дати українцям право на вільний розвій своїх талантів і можливостей. Тож благородні пориви ентузіастів-патріотів щезають, як вода в піску, без очікуваних наслідків. А головні проблеми української нації не тільки не

«У Городку 21 листопада 1941».

«Улас Самчук. Почаїв, доба окупації».

зникають, а все множаться. І письменник, свідомо полишаючи другорядне, сконцентровує свою увагу на головних устоях рідного народу. Бо переконаний, що саме вони порятують земляків від зникнення в цьому жорстокому світі, як це вже було не раз протягом минулих тисячоліть ще з трипільських часів. Тож у його діяльності стають домінуючими предківська віра і Церква, історична пам'ять, мова, звичаї, культура.

Ні, особисто він не приймає духовного сану, як це вчинили такі відомі діячі, як Іван Огієнко, Степан Скрипник, Василь Іващук та інші. Однак питання віри і Церкви посідають у його житті і діяльності визначальне місце. До речі, Церкви саме Української, бо вона якнайповніше відповідала покликанню Уласа Самчука возвеличувати Рідне Слово. Тому зовсім не випадково раз у раз бачимо письменника в товаристві духовних осіб. Причому саме тих, які активно відстоювали Незалежну Українську Церкву.

З огляду на це, здається не тільки не випадковим, а навіть символічним, що перша зустріч письменника в Рівному відбулася зі Степаном Скрипником (згодом – митрополитом Мстиславом, першим Патріархом всієї Руси-України). Саме Скрипник вводив Уласа Самчука в коло найповажніших місцевих діячів, серед яких – священники Юрій Шумовський, Михайло Носаль, Василь Варварів. Сім'я останнього стала для Самчуків найближчою серед усіх знайомих рівнян.

Витоки концентрації уваги письменника в тому часі саме на духовних проблемах зрозумілі – на них відбиток його дерманського дитинства. Згадаймо: «З церквою пов'язане ціле життя тутешньої людини, особливо в її ранніх роках. І не лише релігійне, а перед усім соціальне, громадське, суспільне, культурне. Для селянської дитини це було єдине місце, де вона відривалася від нудної буденщини... Пізніше я мав нагоду бувати в Нотр-Дам у Парижі, в соборі св. Петра в Римі, я подив-

Улас Самчук виступає перед слухачами сільськогосподарської школи у Басовому Куті. 1941 рік.

ляв їх монументальну величність, багатство і розкіш їх будови, але не знаходив у них тих емоцій, що якимись особливими чарами в'яжуть нас з божественністю. Пригадую, коли я дивився з висоти Сакре-Кер на Париж, я чомусь думав про цю церкву св.Трійці в Дермані» [21;159-160]. Тож сприймаємо як цілком логічний факт розповідь письменника: «Біля монастиря ми зупинилися і вступили на вечірню. Я хотів показати Тані місце, де ми багато перебували за шкільних моїх років, де то ми сповідалися, говіли та вислухували «поклони» [22;292].

Наскільки важливою і значущою для Уласа Самчука була сама особа духовного наставника свідчить те, що в кожному населеному пункті, де випадало бути письменникові, він насамперед відвідував священика місцевої церкви, щоб заручитися його підтримкою. У Дермані це був отець Євген Кульчинський – людина обдарована багатьма талантами, які він беззастережно поставив для служіння українському народові: був активним просвітянином і кооператором, очолював сільський хор і грав ролі у спектаклях любительського драмгуртка, брав участь у багатьох інших цікавих і потрібних справах [31;6]. В Тилявці – «чудовий молодий народний діяч і священик отець Палладій Дубицький» [21; 48]. В Городку – отець Олександр Друзік [27;16]...

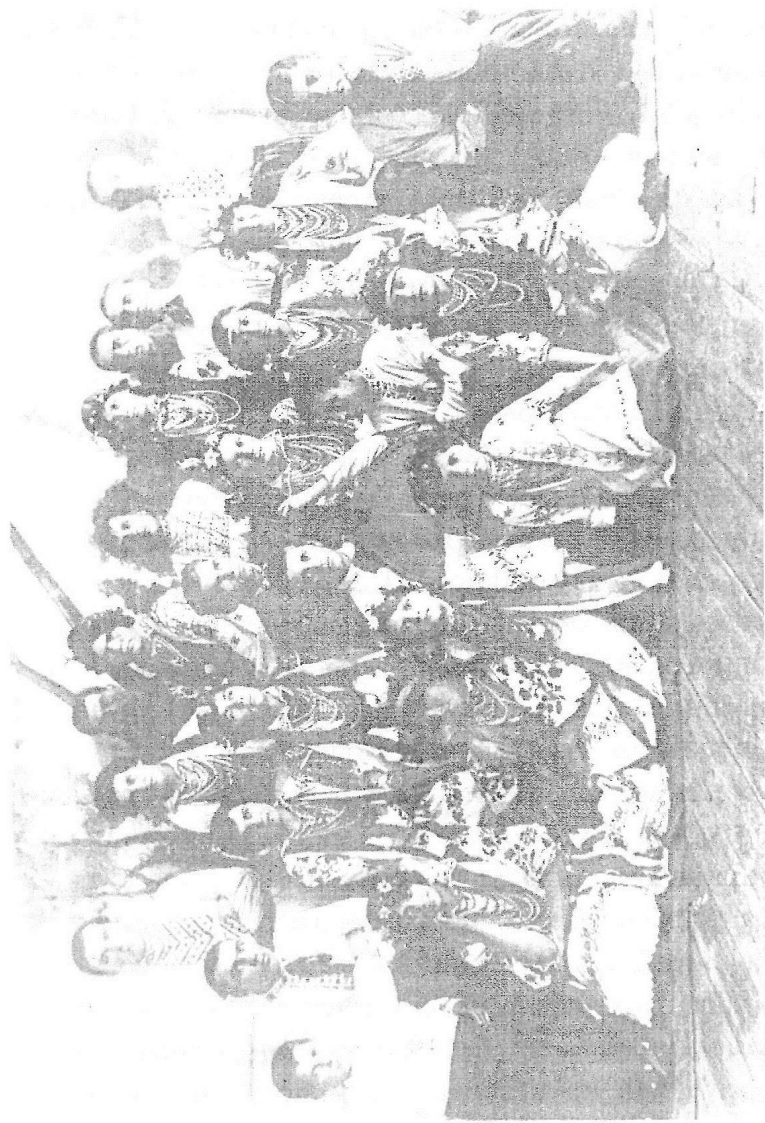
Близькою людиною для письменника був єпископ Платон (Артем'юк). «Мене часто кликали на різні засідання і зустрічі. Зустрічався з рівненським єпископом Платоном Артем'юком, якого знав зі шкільних років, коли він вчителював в Дерманській Учительській Семінарії і викладав у нашій Вище-Початковій Школі природознавство. Ми їздили з ним на села з приводу різних свят, де я виступав з промовами...» [22;189].

Про такі спільні виступи єпископа і письменника перед прихожанами в церквах маємо свідчення, які зберігаються у фондах Літературного музею Уласа Самчука в Рівному. Так,

колишній вчитель школи села Глинка, що неподалік Рівного, Антон Петрович Чуприна 21.11.92 року написав у листі до Ірини Андріанівни, дочки Тетяни Самчук (Прахової): "Не пригадую, яке то було свято, але нас запросили в гості до директриси школи в с. Посягва (нині Гощанського району – *І.Н.*) пані Сагайдаківської... Коли ми (...) прийшли до панства Сагайдаківських, нам повідомили, що зараз в церкві службу править єпископ Платон з Рівного, з ним є і письменник Улас Самчук. Їх обох запрошено на обід разом з протодіяконом (артистом Харківської опери, забув його прізвище)» [9;71].

Як член Української ради довір'я на Волині та головний редактор газети «Волинь» Улас Самчук мав стосунок до багатьох церковних справ краю. «Доводилося часто приймати емісарів конкуруючих церковних ієрархів – митрополита Дениса Варшавського, митрополита Іларіона Холмського, архієпископа луцького Полікарпа, які вели свою політику і мобілізували для цього нашу опінію» [21;212].

Випадало і безпосередньо сприяти вирішенню деяких конкретних церковних справ. Ось хоча б такий приклад. Мешканці одного містечка, що біля Луцька, вели довголітню боротьбу з місцевими поляками за свою православну церкву, із якої ті зробили костел. «Одного разу в моєму кабінеті з'явилася тричленна делегація злочасного містечка з довжелезним списком підписів населення та проханням їм допомогти. Я був цілковито збентежений: Луцька область не належала до нашої юрисдикції, що я міг їм допомогти? Але мушу щось зробити... Я зібрав документи, просив зачекати, а сам вдався до Фріца Вайса з пропаганди. Вислід був несподіваний: вислухавши справу, Вайс не цікавився навіть документами, а сказав своєму секретареві настрочити на машинці папірець, додав до того магічну печатку пропаганди, і справа була поладжена. За пів години моя делегація мала свою церкву на-

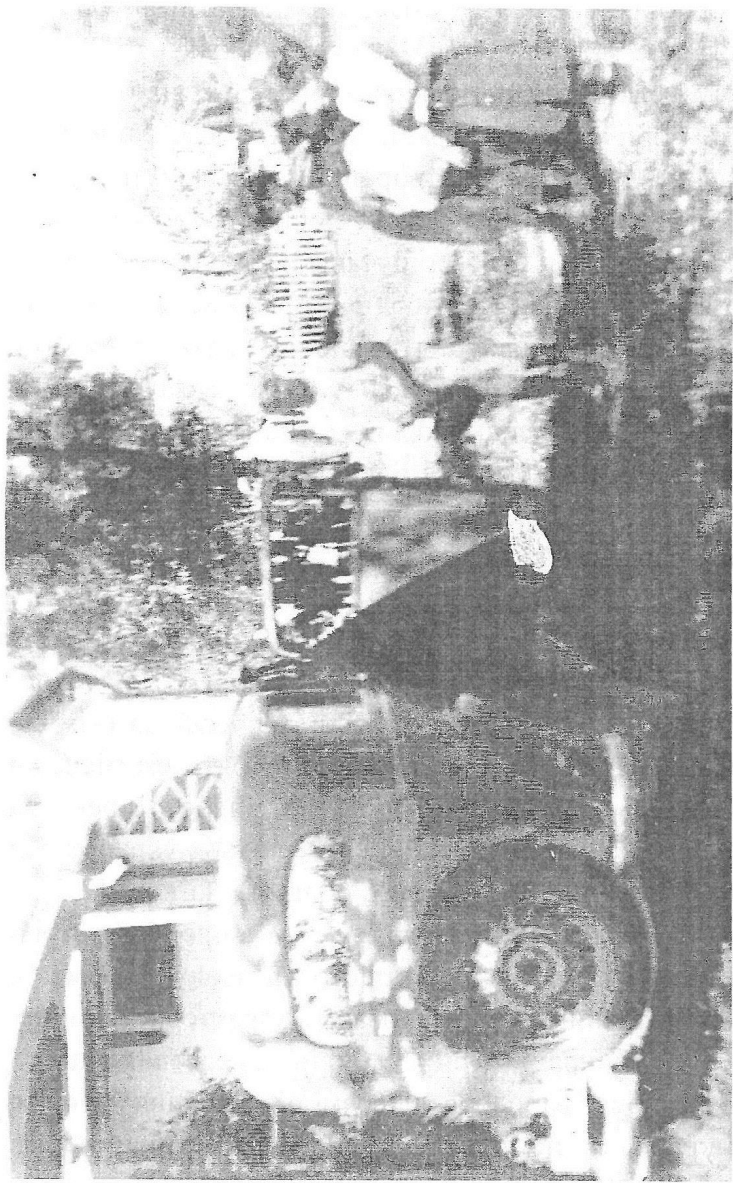

*«Танечна школа і театральний гурток в селі Дермані на Волині,
під керівництвом Уласа Самчука (посередині), у жовтні 1925 року».*

зад» [21; 204].

На наш погляд, Улас Самчук мав стосунок і до добору священиків для окремих парафій. Ось промовистий штрих: на початку травня 1942 року Улас Самчук приїжджав велосипедом у село Кустин до Христофора Блонського, який працював регентом при місцевій церкві. Про цю людину письменник був високої думки. Адже створений Блонським народний хор мав у своєму складі близько ста співаків і був одним з кращих на Волині – у 1935 році навіть здобувся особливої відзнаки на «Волинських торгах», які проходили в Рівному. До того ж регент був талановитим поетом і композитором, хоча цього він не афішував – навіть із хористів мало хто здогадувався, що чимало пісень, які вони співають, написав їхній керівник хору. Як згадує дочка Блонського Наталія Христофорівна, батько читав Уласові Самчуку свої вірші. Той запропонував відібрати деякі для публікації, але батько не погодився, «казав, що не відчуває України незалежної, а після арешту Степана Бандери взагалі не вірить німцям. Розмова була довгою, відвертою, щирою» [1]. Невдовзі після тієї розмови Христофор Блонський прийняв сан священика і переїхав з сім'єю в село Михалківці, що на Остріжчині, настоятелем місцевої церкви. Там він, колишній матрос отого знаного крейсера «Аврора», став духовним наставником багатьох українських повстанців, у тому числі «Деркача», «Батька», «Енея» [2;5].

Впадає в око те, що Улас Самчук, згадуючи про свої зустрічі зі священнослужителями чи й просто називаючи їх імена, щоразу знаходить щирі й теплі слова для характеристики цих людей. Ось, наприклад, штрих із буття передвеликоднього Дерманя: «Пеклося і варилося, а церемонія печення пасок та крашення крашанок це дійство. Після чого великий стіл в ідальні нагадував виставу спокусливих ласощів так, що малий Богданко ледве міг втриматись, щоб не поласувати з того

*«Наш норовистий «Фіят Польський», який часто зупинявся там,
де сам хотів, не рахуючись з вимогами його пасажирів».*

і не впасти в гріх, поки не приїде отець Кульчинський і кількома помахами свого кропила не оберне це в дозволене яствіє і питіє» [22;305].

А ось інші штрихи. «У нас витворилися дружні стосунки з такими рівненчанами, як родина о. Василя Варварова, особливо з її міцною, мужньою, невичерпно ініціативною паніматкою Галиною» [21;229]. «Вирізнявся молодий, темпераментний – «козацька душа», отець Дубицький, який готов було, «коли треба», поєднати свій сан духовний з вояцьким чином, якщо тільки зайде потреба» [22;120-121].

Правда, в окреслений нами час, працюючи над романом «Дермань», Улас Самчук малює і досить таки непривабливи штрихами колишнього дерманського батюшку Дормидонта Іваницького. При ньому «хай би хто спробував перед сповіддю не виходити бодай сім днів для говіння. Батюшка такого не підпустить і на поріг церкви, збештає прилюдно на проповіді і після сповіді заставить бити як не сто, то в кожному разі не менше п'ятдесят поклонів» [19;13-14]. Але це й зрозуміло: адже той – вірний слуга «расейської імперії», один з багатьох русифікаторів краю. А ставлення до таких у письменника було безкомпромісне. Порівняймо хоча б з описом учасників обіду в трапезній Почаївського монастиря: «За великим у вигляді літери П столом на чоловому місці сидів архієпископ крем'янецький Олексій Громадський – солідна, плечана постать церковного ієрарха ще старорежимного виховання, праворуч і ліворуч від нього, за чинами сиділо багато інших церковних осіб, між ними також два єпископи, прислані за більшовиків з Москви, які зісталися тут і, як казали, були оком і вухом НКВД [21;205].

Воєнний час – час найжорстокіший. І цим пояснюється багато що. «...Вриваються каральні відділи, забирають людей. Десь там загнали людей до церкви і спалили їх живцем. Не

Робочий кабінет винесено на вулицю...

можна було це чути і бути нейтральним» [22; 148].

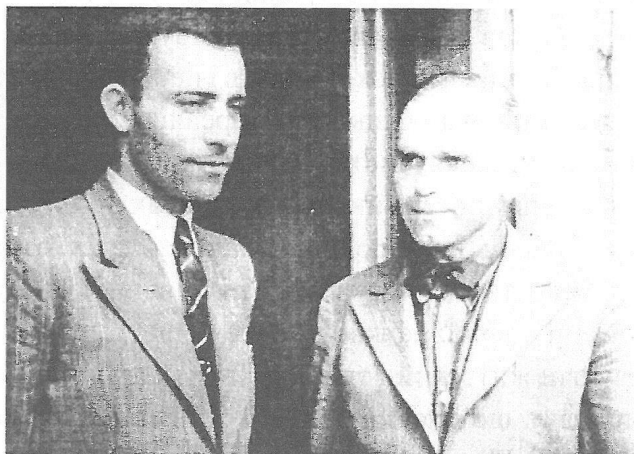
Тим, хто слухав промови Уласа Самчука у церкві чи біля церкви, запам'яталися їх дохідливість і переконливість. У них поєднувалися глибока обізнаність в реаліях життя і глибока віра промовця у всеосяжність вчення Христового.

І коли читаєш у письменникових записках від 29 січня, як у розбитому Берліні він природно, ненав'язливо стає проповідником християнства для затурканої, скаліченої життям оstarбайтерки Мані – віриш кожному його слову [24].

Аналізуючи життєвий і творчий шлях Уласа Самчука, доходиш висновку, що письменник був далеко не рядовим сівачем на духовній ниві. Це особливо стосується окресленого нами відтинку часу. До речі, цей часовий період розпочався йому на березі Сяну від порогу хати священика Інокентія Руденського і закінчився в Городку біля Львова на порозі хати священика «незабутнього отця Роздольського».

І ще один промовистий штрих. Коли в 1943 році поширилася чутка, ніби Уласа Самчука німці розстріляли (в Америці про це навіть подавалося в українській пресі), то архієпископ Іван Бучко, який перебував тоді в Єрусалимі, відправив там навіть панахиду по письменникові – оборонцеві Української Православної Церкви [22; 310-311].

У рівненське життя-буття Уласа Самчука особливою датою увійшов недільний день 31 серпня 1941 року. Це був день виходу в світ першого числа газети «Волинь» (хоч із датою 1 вересня). Це був день багатотисячної маніфестації української молоді з приводу похорону жертв більшовицького терору. І це був день початку роботи Української ради довір'я на Волині, очолюваної Степаном Скрипником. Саме собою зрозуміле, що Самчука було запрошено до складу цієї ради і що саме на нього покладалася відповідальність за вирішення питань освіти і духовності в краї. Тож від тієї дати шкільництво

*Улас Самчук із дубенським письменником
Олексієм Сацюком. 1941 рік.*

►
*Таня і Улас Самчуки.
1943 р. Рівне*

та всілякі курси стали безпосередньою сферою Самчукового впливу.

«Пригадуються чудово організовані учительські курси під керівництвом відомої педагогічної діячки Надії Шульгин-Іщукової... Пригадую свою промову на тих курсах.... Я закликав учительство розгорнути пропаганду на селі для заохочення населення організувати господарство, закладати верстати виробництва, переробки сировини, переходити до міста і забирати в свої руки торгівлю, промисел, підприємства... Головна думка, що ми мусимо посісти порожні місця у керівних центрах народної економіки і господарства, інакше прийдуть інші, головним чином наші нові окупанти, які все заберуть у свої руки» [21;184].

У своїх спогадах письменник неодноразово наголошує, що в нього не було довіри до німецьких властей щодо їх лояльного ставлення до українців. І все ж таки у глибині душі він, як мільйони українців, сподівався на торжество розуму й справедливості. Тому поринув з головою в справи, особливо освітянські, де з його словом рахувалися. Згадаймо, для прикладу, з яким ентузіазмом долає він труднощі, щоб вчасно дістатися зі Смиги до Рівного на заплановану зустріч із майбутніми вчителями. «На виступ я спізнився лише на нормальну академічну чверть години, що в наших умовах вважалося абсолютною точністю» [21;188].

До речі, учасника подібних учительських курсів і однієї з таких зустрічей Марія Тарасюк із села Глинськ Здолбунівського району, спогади якої є у фондах Літературного музею Уласа Самчука в Рівному, розповідає, що промова письменника справила на неї незабутнє враження. «Улас Самчук, – згадує вона, – людина ще молода. Худорлявий, брунатне обличчя обпалене сонцем і вітрами. Промовляє з пафосом про необхідність вчитись, брати все передове, гуманне, добре, ро-

«У Дермані в родині Бухалів на Запоріжжі. Водохрищі, 1943.»

зумне. Треба рівнятись із заходом, звідти черпати нові ідеї, культуру. Знання українцям конче потрібні. Лише вони допоможуть заявити про себе світові. Відчувалось, що ця людина працьовита, витримана і завдяки цим якостям піднялась самотужки до вершин людського Духа і може захопити інших долати труднощі» [17;8].

Подібних зустрічей Улас Самчук мав багато. І не тільки перед вчителями та вихованцями шкіл. Саме вони були своєрідною віддушиною для письменника в ті трудні часи, даючи надію на день завтрашній. Для прикладу – зворушлива сценка із репортажу про відвідини села Посягва (нині Гощанського району): «... Ось гуртуються всі на травнику. Шкільні діти, дівчатка у барвистих одягах зі стрічками, старші люди, учителі. Що це буде? До мене підходять і зазначають, що тут шкільна дітвора хоче мене привітати і піднести квіти. Не знають, як це зробити!

О, милі, милі Посягвічане і Сергіївці! Це для мене несподіванка, бо не йшов я до Вас, щоб Ви мене вітали... Але мені до болю радісно, що Ви це робите. Не за для мене... Мене тішить, що Ви знаєте «свого письменника», що Ви його читали і що Ви його розуміли... Ніколи, ніколи не забуду Вас... І Вас, пане учителю, диригенте Сергієвської «Просвіти», і Вас, мила пані учителько, і Вас всіх громадян...» (Улас Самчук. Село, і серце відпочине // Дніпрова хвиля.- 1942. – ч. 42.-25 липня).

Улас Самчук жваво цікавився діяльністю різноманітних навчальних закладів, які в 1941 році поставали в Україні, як гриби в дощ. Його однаково обходила організація навчального процесу на курсах машинопису і курсах медсестер чи крою і шиття, в музичному інституті імені Леонтовича і в школі гри на бандурі. У Літературному музеї Уласа Сачка в Рівному експонується фото, на якому бачимо письменника під час вис-

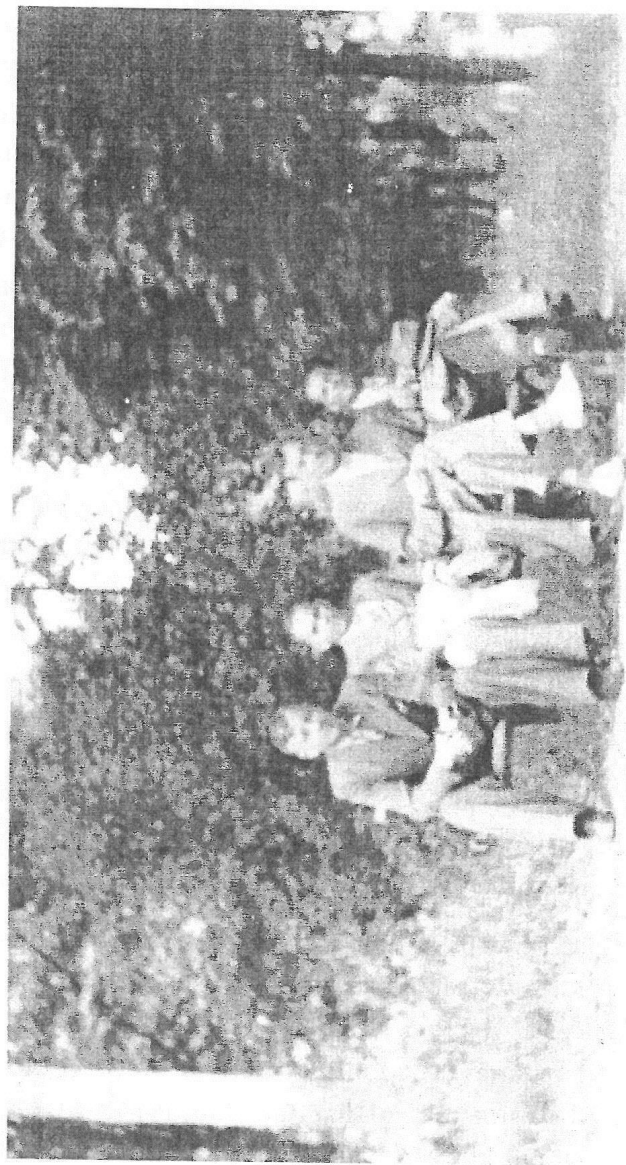
Зустрічають Уласа Самчука

тупу перед слухачами сільськогосподарської школи в Басовому Куті.

Дочка головного редактора тодішнього журналу «Український хлібороб» Петра Колесника Лариса Петрівна Колесник, яка нині проживає в Рівному, у своїх спогадах відзначає: «Тато спілкувався з Уласом Самчуком дуже часто. Вони разом їздили по селах у редакційних справах. Улас Самчук умів викликати довіру співрозмовника до себе. За це його поважали й любили. Він невтомно ніс до людей українську культуру. Пригадую його пояснення про те, що оберігати слід усі духовні надбання нашого народу і, насамперед, мову, бо вона є найціннішим скарбом» [17;56].

Але ось у редакційній Самчуком газеті від 30 листопада з'являється на першій сторінці повідомлення про закриття шкіл на Волині. Письменник гостро реагує на таке розпорядження окупаційної влади. У написаній ним передовиці «Наша школа» читаємо: «Батьки мусять подбати, щоб навчання дітей не перервалося. Треба вчитися самотужки, вдома, збиратися малими гуртками, брати когось, хто може вчити і так вчитись. Це є перша і остання заповідь – вчитись!» («Волинь» – 1941.- ч.21.- 4 грудня).

Однак окупанти щодо цього іншої думки. Вони жорстко демонстрували, хто в домі господар. І вже закривається навіть учительська семінарія в Острозі, директором якої був колишній вчитель письменника у Дермані Агафангел Павлюк. Разом з делегацією від Острога Самчук іде в райхскомісаріят шукати порятунку і з уст заступника керівника політичного відділу Нестлера вислуховує цинічне: «Що? Семінарія? Учительська? Яка там семінарія і які учителі? Це війна... Ніяких учителів нам не потрібно. Вистачить, коли ваші діти вмітимуть читати й писати, а це можна зробити і без учителів». Письменникові залишалося тільки словом втішати земляків, мов-

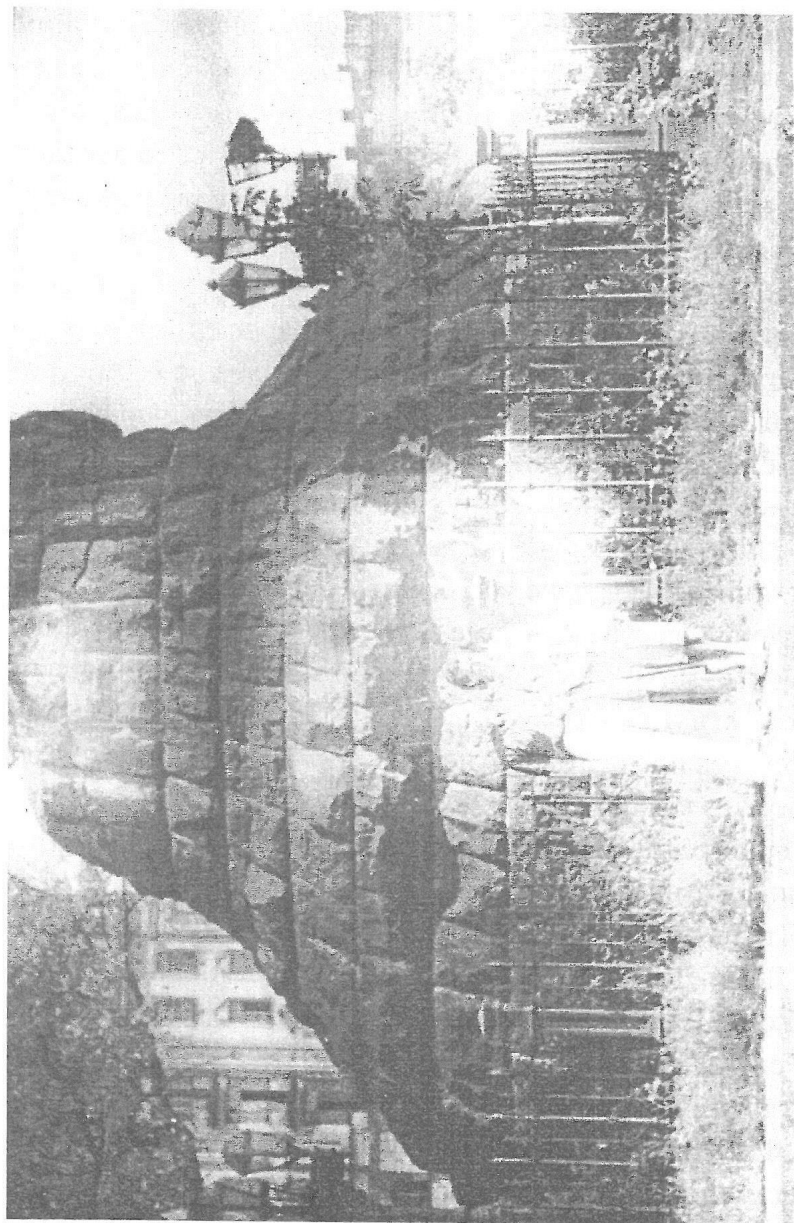

«Зліва направо: Святослав Гординський, Улас Самчук, Євген Маланюк та Аркадій Любченко у Львові «на Замку». Липень 1943.»

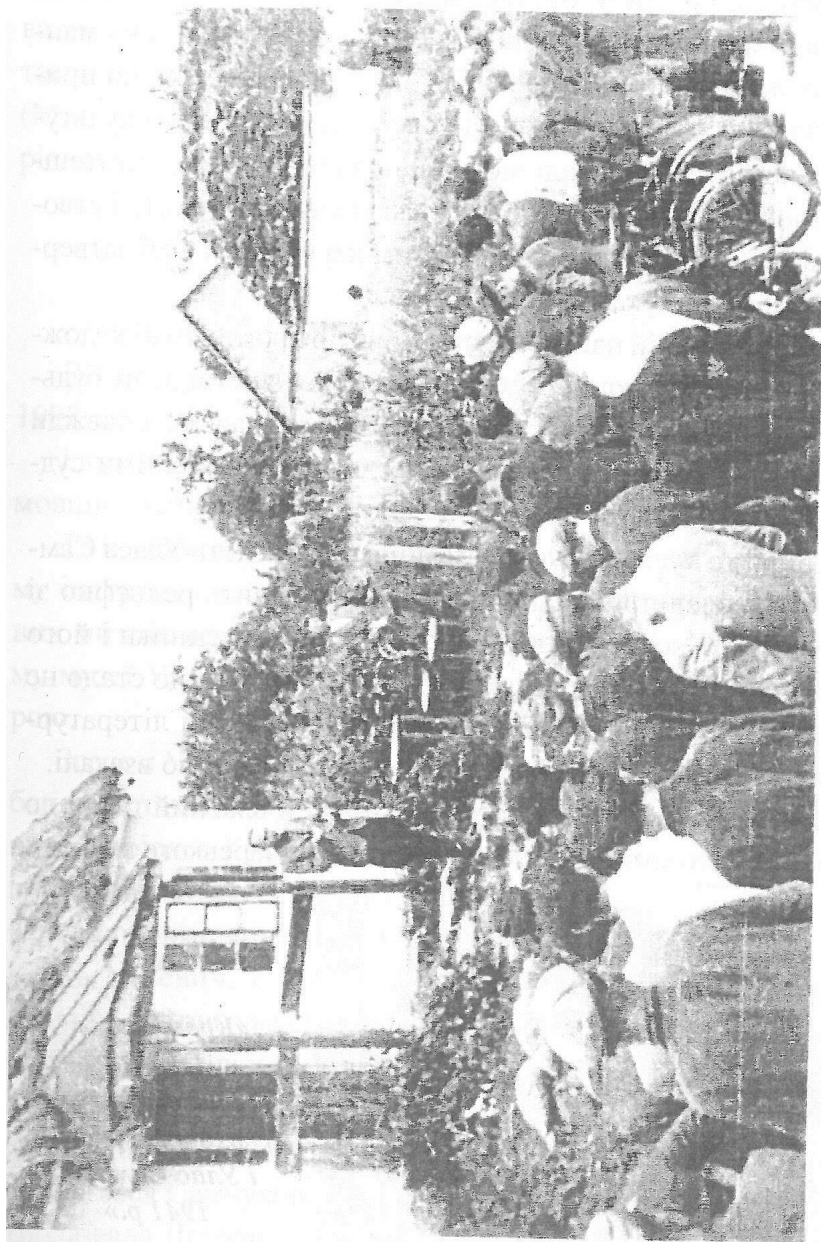
ляв, «тим часом робім своє» [22;142-143].

Помітним став відбиток діяльності Самчука на тогочасній ниві культури. Воно й зрозуміло – навіть першим офіційним документом, який засвідчував набуття ним професії, став диплом інструктора народних танців, одержаний у 1925 році у студії відомого балетмейстера Василя Авраменка. І тоді ж таки Самчук «курси танців у Дермані влаштував, і вони (...) спричинилися для збагачення культури нашого побуту» [21;178]. А любов до музики й пісні мав вроджену – знав безліч народних пісень, кохався в народних обрядах, охоче співав у гімназійному та сільському хорах, нерідко виконував сольні тенорові партії. І захоплювався театром – тоді не тільки професійна, в й самодіяльна сцена мала своїх численних шанувальників-фанатів навіть у найглухіших селах.. Тож у Раді довір'я, де йому випадало не раз заступати і її керманича Степана Скрипника, буквально всі питання щодо культурної роботи в регіоні адресувалися саме йому. «Я був переконаний, що наш народ культурно і господарсько може дуже швидко відродитися і догнати в цьому відношенні народи Заходу, а тому мені хотілося про це говорити при кожній нагоді, на кожному перехресті, з кожної бочки» [21;186].

Із перших днів перебування Уласа Самчука в Рівному його друзями-соратниками стають «здібний молодий журналіст Василь Штуль, талановитий графік Ніл Хасевич, невтомний театрал Демо-Довгопільський, (...) культурний діяч Петро Зінченко» [21;188]. Уже самі імена цих людей багато говорять навіть сьогоднішньому читачеві. А тоді це були знакові постаті культурного процесу. Поруч бачимо не менш промовисті імена: Филимон Кульчинський, Михайло Калинович, Юрій Шумовський, Юрій Цехмістрок, Неофіт Кибалюк, Кость Місевич та ряд інших. Із цією когортою талановитих та ініціативних людей Самчук і вирішував проблеми культурного будів-

«Улас і Таня Самчуки у Києві під пам'ятником Хмельницькому. 1942 р., літо»

«Улас Самчук виступає перед земляками у Тилляві з ганку рідної школи. 1941 рік.»

ництва в окупованому гітлерівцями краї.

Проблем цих було безліч. Вони переслідували письменника на кожному кроці. Вони наздоганяють його навіть у мандрівках до Києва чи Харкова. Так, на другий же день по прибутті до Києва бачимо Самчука уже у міському відділі культури та мистецтва на нараді щодо відновлення роботи тамтешньої кіностудії. На цій нараді було намічено план роботи і створено відповідну комісію, мистецьким керівником якої затвердили Уласа Самчука.

При найменшій нагоді Улас Самчук не проминав ні художньої виставки, ні концерту, ні театральної вистави, ні будь-якого масового дійства. І був не просто глядачем, а завжди активним учасником із власним поглядом, із власними судженнями і оцінками.

Взагалі то культурно-просвітницька діяльність Уласа Самчука в окреслений період простежується досить рельєфно зі сторінок тогочасної преси та зі спогадів письменника і його сучасників. Тому звернемо пильнішу увагу на те, що стало не просто штрихом авторського діяльного буття, а й літературним явищем. Маємо на увазі бандуру та кобзарство взагалі.

Як і в кожного українця, у Самчука був власний шлях до пізнання цього музичного інструмента і кобзарського мистец-

◀
*«Крем'янець.
Голова
міської управи
Трохим Бригадир
і Улас Самчук.
1941 р.»*

тва. Початок його, без сумніву, в ранньому дитинстві. Адже до Дерманського монастиря на празники неодноразово навідувалися народні співці-лірники та кобзарі. Згадаймо хоча б ось таке свідчення Самчукового земляка-односельця Бориса Тена (Миколи Васильовича Хомичевського) із циклу сонетів «Біля рідного порога»:

*Дерманських пагір прадідній родині
І заповітній Скавиній горі,
Що славу їй співали кобзарі,
Синівський мій уклін складаю нині.*

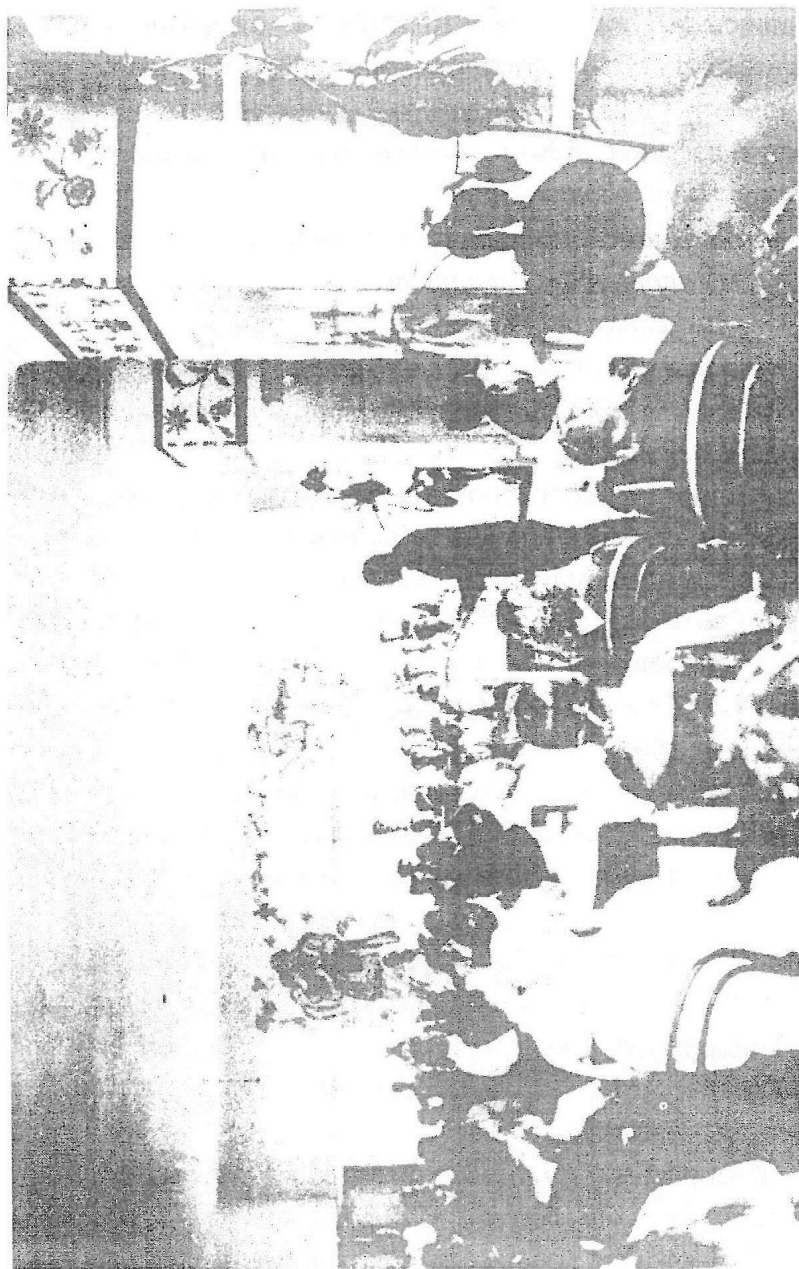
[Борис Тен. Скороминущих років буревій. - Рівне: Азалія, 1998, с.15].

І вже хто-хто, а діти не проминали нагоди послухати співомовців, шана до яких в Україні була повсюдною.

Та й у самому Дермані були музиканти, які кохалися у цьому інструменті. На давній світлині дерманських самодіяльних митців-просвітян, яка нині експонується у Літературному музеї Уласа Самчука в Рівному, бачимо хлопця з бандурою.

Згодом Улас Самчук мав ближчі знайомства з бандурою та бандуристами в Крем'янці, Празі, в Рівному. В окреслений нами період в Крем'янці діяла школа юних бандуристів, до популяризації якої Самчук і свою дрібочку вклав. Керував тією капелою знаменитий на Волині бандурист і майстер бандур Кость Місевич, в минулому козак Першої Синьожупанної дивізії. Підтримував Самчук і міський театр у Луцьку, в якому «працювала тоді невелика місцева група бандуристів під орудою артистки Білогуб» [20;146].

Але по-справжньому внутрішня сила кобзарської музики відкрилася Самчукові у червні 1942 року, коли на Волині гастролювала Державна капела бандуристів імені Т.Г.Шевченка під орудою Григорія Китастого. Ось відгук письменника на

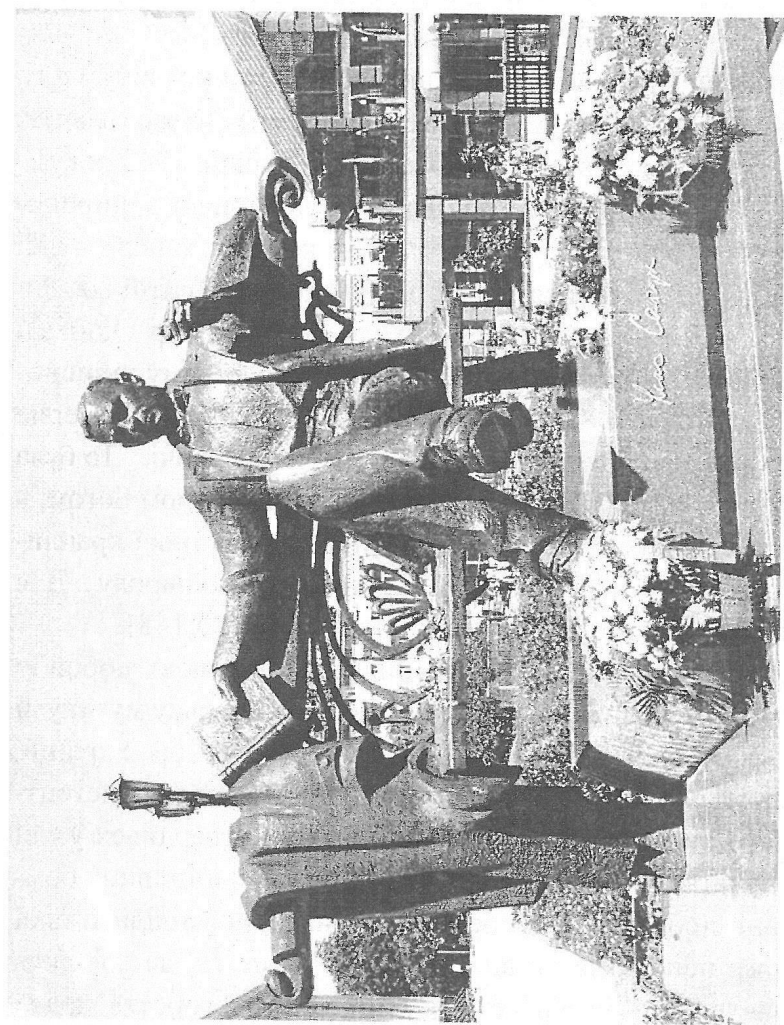

«Громадяни Кременчука слухають «Марію» з уст її автора. 12 серпня 1942 року».

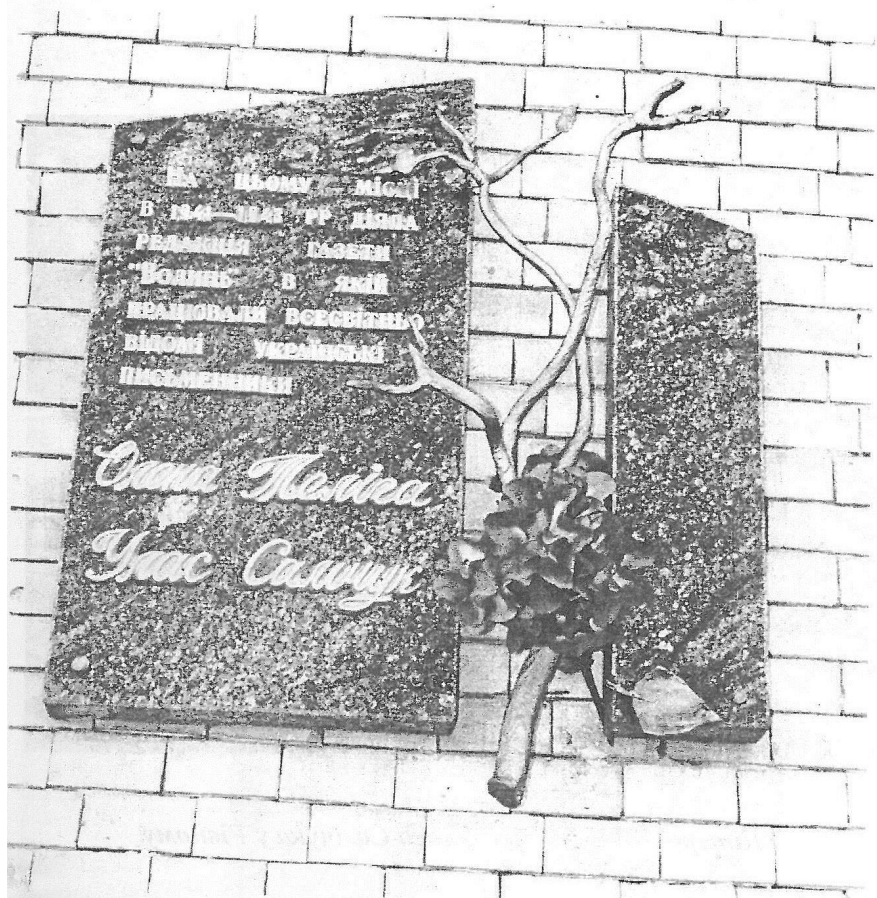
перші концерти капели: «16 і 17 червня Рівне стоїть під знаком київських бандуристів. Прекрасна звучна і барвиста група, яка своєю появою зворушила і схвилювала все живе цієї частини нашої широкої землі... Співайте, грайте, звуками лийте всім зневіреним, всім ослабленим, всім безсилим віру, силу, бадьорість і думку розуму. Будьте кобзарями!» (Улас Самчук. Через ту бандуру..., газета «Волинь» від 2 червня 1942 року).

Тоді «Волинь прийняла бандуристів захоплено, з широкими і щирими обіймами» [20;144]. А на концерт капели в лісі біля Жидичева з'їхалися тисячі людей, зібралися сотні вояків-повстанців. То справді був не успіх капели, а триумф. Один з її учасників, бандурист Г. Махиня, занотував у своєму записникові ось такі слова: «То були хвилини, коли здригалося серце й говорила кров, дрижало тіло й блищали у всіх очі... То була невимушена клятва всіх присутніх перед Господом Богом, – не боятися ніяких перешкод і боротися до останньої краплини гарячої крові зі всіма ворогами українського народу... Для капели бандуристів то був історичний день» [20;148].

Тоді У.Самчук не просто пройнявся особливою любов'ю до кобзарів і до бандури – він увірував у кобзарську музику й пісню, увірував у їх божественне призначення для України, увірував у Господнє покровительство цьому видові мистецтва рідного народу. А остаточно і назавжди утвердився у цій вірі на початку 1945 року в Берліні, коли після нищівних бомбардувань побачив, що серед суцільних руїн уціліла тільки одна дуже непоказна на вид споруда – саме та, де «осілися бандуристи Григорія Китастого. Міцно споєна горстка людей з бандурами. Ті, що рятували нашу справу у віках, що несли думку народу з покоління в покоління. Тепер вони тут. Там новий Батурин наш, а тут – світу» (Улас Самчук. П'ять подвигів. Запис від 14 січня). Побачене настільки вразило письменника, що він вигукує у своєму записникові: «Це ней-

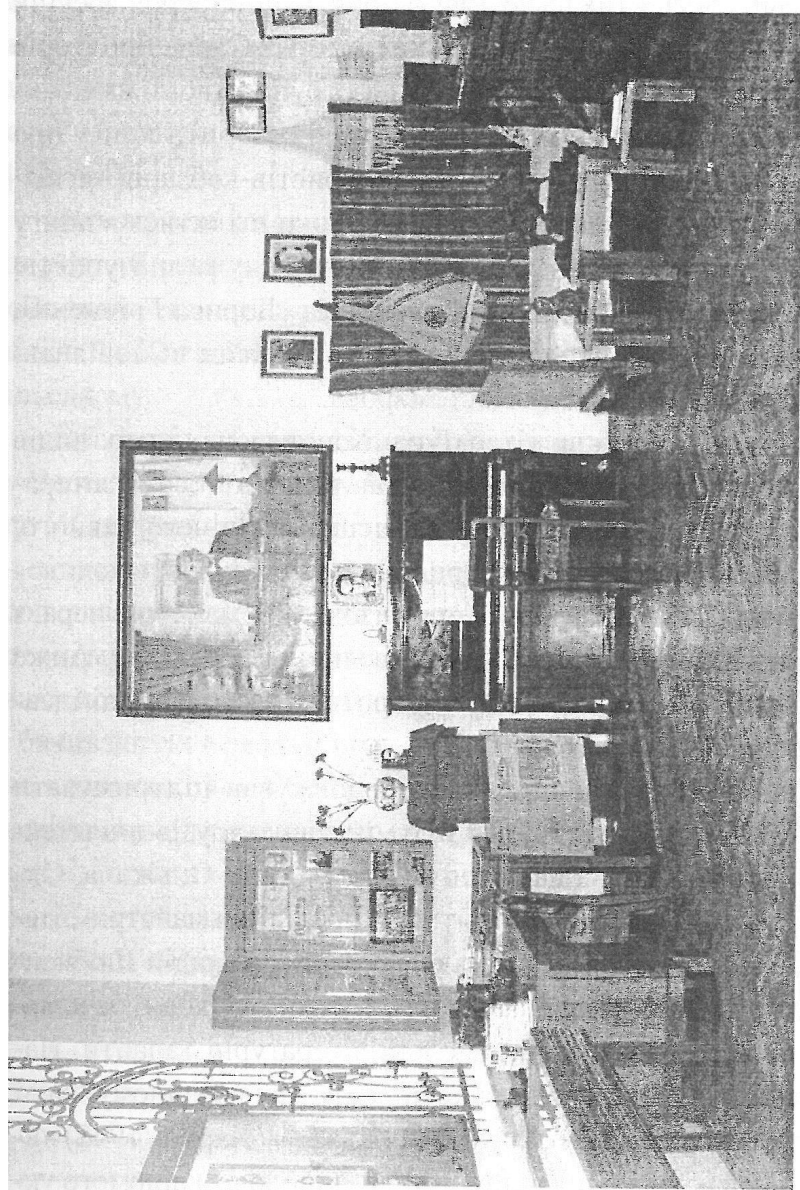
Пам'ятник Уласу Самчуку в Рівному.

*Меморіальна дошка,
встановлена в Рівному по вулиці Соборній*

Літературний музей Уласа Самчука у Рівному.

Фрагмент музейного інтер'єру.

мовірно. Це більше, ніж неймовірно. Це чудо! Навкруги вогонь, дим, звалища, а вона собі стоїть.»

Певно, десь у тих часах і заговорив до його серця древній співець Боян, який, за твердженням автора «Слова про Ігорів похід», клав свої віщі пальці на живі струни, а вони вже самі співали предківську славу. І відтоді мрія створити книгу про бандуру та незнищенне плем'я бандуристів-кобзарів загніздилася в його серці, щоб через роки і роки втілитися в книгу «Живі струни». У дивну українську книгу, яку за значущістю можна порівняти хіба що зі «Словником» Бориса Грінченка, «Звичаями нашого народу» Олекси Воропая та «Слов'янською міфологією» Миколи Костомарова.

І останнє – художня література. Хоч, власне, з усіх видів своєї діяльності Улас Самчук вважав головною саме літературну і завжди відводив їй перше місце. Тож нічого дивного, що вже від початку свого повернення в Україну він заходився здійснювати давню задумку – організовувати майстрів пера, з якими можна було б створювати «велику літературу». Адже цього вимагав «вік не даремної боротьби за не даремні ідеали» [25;7].

З одного боку Улас Самчук продовжував підтримувати зв'язки і прихилити до свого задуму давніх друзів-письменників (Євгена Маланюка, Олену Телігу, Олега Ольжича, Оксану Лятуринську), з другого – єднати провідних майстрів літератури із недавньої підрадянської України (Аркадій Любченко, Віктор Петров, Тодось Осьмачка). А ще – заходився виявляти і всіляко підтримувати молоді літературні таланти. Налягоджувати видання книг та періодики. Так у першому числі літературного часопису «Український засів» (Харків, 1942) читаємо: «Цей журнал, під випробуванням проводом відомого українського письменника, Уласа Самчука, ставить собі за завдання згуртувати навколо себе старі й молоді сили».

Такий досить успішній діяльності Уласа Самчука сприяло те, що він, як мовиться, опинився в потрібний час у потрібному місці. Бо Рівне стало тоді центром, до якого «стікалися зо всіх кінців українського світу українські люди... І було чимало таких, як казав Т. Осьмачка, що хотіли б знати там «бодай суху гілляку для того, щоб учепитися на перших початках» [22;194].

Але ж, як відомо, не тільки місце красить людину. Чимало значила й сама діяльна особистість Уласа Самчука. А газета «Волинь» дзвонила рідним голосом не тільки у своєму регіоні, а й у Києві й Полтаві, Дніпропетровську й Кам'янці-Подільському.

В її сторінки вчитувалися Д.Донцов у Берліні, Є.Маланюк у Варшаві, Л.Романюк у Братиславі, О.Лятуринська у Празі. І до У.Самчука щодня пошта приносила пачки листів з усіх усюд – літератори слали йому «статті, белетристику, поезію, філософські трактати і навіть музичні ноти» [22;194]. У тому непевному воюючому світі вони прагли чогось сталого, сподіваючись на якесь диво. Самчук був із тих, хто мислив тверезо і бачив життя в реальному світлі. Але вроджена працьовитість не дозволяла йому бездіяльності. І він поспішав працювати, усвідомлюючи, що це його останні конкретні справи на рідній землі. Глибоко вірячи у вільне державницьке майбутнє України, Самчук самовіддано, навіть завзято-захоплено трудився для цього майбутнього. А таких шанують, таких люблять. Тому довкола нього постійно гуртувалися молоді сили.

Серед тих, хто тоді лише входив у літературу, подаючи великі надії, «я мав двох друзів, молодих початкуючих поетів...- Герася Соколенка і Миколу Бовкуна, які навідували мене, завалювали своїми поезіями» [22;199-200]. Улас Самчук був не тільки їхнім мистецьким та духовним наставником, сприяв публікації їхніх творів у тодішній пресі. Коли німці ув'язни-

ли Герася в Шепетівській в'язниці, а Миколу запроторили до концтабору аж у Ганновері, письменник мобілізував увесь свій вплив і свої знайомства для їх звільнення. Він щиро радів їхнім творчим успіхам, підтримував їхній ентузіазм. «Мені ті хлопці надзвичайно подобались. Вони завжди були голодні на книжку, вони все читали, все бачили, все знали» [22;201].

Однак війна не робить скидки на талант. І на її дорогах ці два імені талановитих українських поетів зникли безслідно. Їх збережено тільки на скрижалях Великої Літератури. Хай вони прописані там не курсивом, а лише дрібненькою нонпареллю – але збережені. Зокрема, в солідному виданні – антології поезії визвольної боротьби «Слово і зброя», упорядкованій Леонідом Полтавою і виданій у 1968 році в Торонто (Канада) Науковим Товариством ім.Шевченка (Бібліотека Українознавства, том 29) бачимо і вірші Герася Соколенка «На світанку» та «Матері». В останньому, датованому 1943 роком, читаємо хвилююче:

*І коли жар огнистих ракет
Зацвіте над перонами станцій,
Ти узнаєш, що син твій – поет-
Взяв меча і пішов у повстанці.*

Скільки їх таких «пішло у повстанці» – знає тільки Всевишній. Судячи з величезної кількості прекрасних повстанських пісень, які були популярними в роки боротьби за самостійну Україну, таких було багато. І серед них – значна частина виховувалася саме на творах Уласа Самчука чи й безпосередньо мала письменника за приклад.

Відомий сучасний український письменник Василь Боровий, розповідаючи про відвідини Самчуком Харкова в серпні 1942 року, згадує: «Поет і перекладач Ол. Варавва знайомить і мене: «Наш молодий...», і подає гостеві мій вірш «Проводи літа». Руйнівний фронт перейшов, техніку розбито, і в селах

знов, як за старожитних часів, загупали ціпи,

А із поля – через доли, балки

По сумних прив'ялених дібровах

Проїжджають із снопами валки,

Розгубивши скрип колес гарбових...

Самчук уважно читає, підбадьорююче кладе мені руку на плече, зауваживши, що нині не час для ідилій... Розмовляє з Вараввою, жартує з нашим відомим гумористом Анатолієм Гаком. Здається безжурним, а я, схвилюваний увагою, не помічаю в його очах затаєної тривоги...

За часом багато забулось, але не зустріч з Уласом Самчуком, як і його слова – українського патріота – що тоді, в серпні 1942 р., вразили мене, вихованого на інших постулатах в совітській школі: «Під тобою українська земля. Над тобою українське небо. А над всім – вічний, незмінний Бог. Бог України» [3].

Із молодих, обнадійливих був і Олексій Сацюк, голова управи Дубенського округу. Це той, кого совети при відступі розстрілювали в Дубенській тюрмі, а він залишився живим під горою трупів. Його рідний брат Степан був сотником УПА (псевдо «Шуляк») і разом з бойовим побратимом «Недолею» геройськи поліг у бою з енкаведистами – про той бій і досі на Демидівщині побутує народна пісня (Із криниці печалі. Випуск 5. – Рівне: Азалія, 2006. – с.10-13; Ми у вічі сміялися смерті. Повстанські пісні. – Рівне: Азалія, 1992. – с.86). Улас Самчук згадує: «Олексій Сацюк, за освітою магістр права Варшавського університету, мав великі зацікавлення літературою... Приємна, великого культурного зацікавлення людина. І мій добрий друг» [22;79].

Пізніше в еміграції Олексій Сацюк написав ряд художніх та документальних творів, п'єсу «Скрипка на камені». В числі першому «Літопису Волині» (1953 рік) вміщено ось таке по-

відомлення про наявність у продажі книг:

«Олексій Сацюк. Молодий, дуже талановитий автор-волиняк.

«Смертоносці». Переживання в часі відступу більшовиків і наступу німців у 1941р., в тому під час розстрілів у в'язниці.

«Злат-жолудь». Новели, з портретом автора.

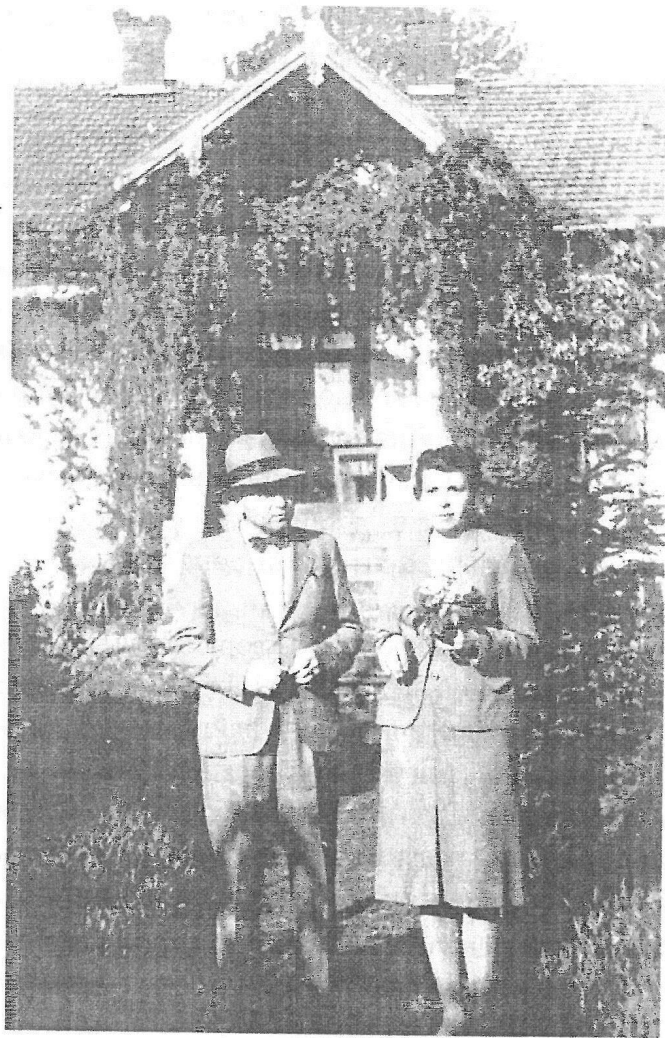
«Колоски». Новели.»

Окремі із книг Олексія Сацюка нині експонуються у Літературному музеї Уласа Самчука в Рівному.

В окресленому часі Олексій Сацюк працював у Дубно разом з уже відомим на той час письменником, окружним шкільним інспектором Авеніром Коломийцем. І при духовній підтримці Уласа Самчука в провінційному містечку творили справжнє диво. У Дубно було організовано видавництво «Лад», у якому друкувалися шкільні підручники, художні книжки, пропам'ятні колендарики-збірники. Виходив журнал для дітей «Школярник». Засновано музичний інститут імені Леонтовича. Створено драматичний театр. А дубенська «Просвіта» була однією з найдієвіших на Волині.

До речі, Олексій Сацюк разом із Авеніром Коломийцем були добре знайомі із видатним кінорежисером і скульптором Іваном Кавалерідзе. Адже останній, повертаючись на початку війни зі своєю кіногрупою з Карпат, деякий час проживав у Дубні під їхньою опікою. Між ними було погоджено, що Іван Петрович виготовить для міста Дубна пам'ятник Т. Г. Шевченкові. З цього приводу О.Сацюк, А.Коломиець та У.Самчук їздили в Київ до скульптора на домовини. І такий пам'ятник І.Кавалерідзе творив у своїй київській майстерні. Про це є навіть свідчення у «Щоденнику» Аркадія Любченка [14;78]. Але війна і тут внесла свої корективи: у Дубно цей пам'ятник так, на жаль, і не з'явився.

Про молодих, перспективних авторів Улас Самчук зали-

*У Городку біля Львова.
Садок, весна, 1944, Улас і Таня Самчуки.*

шив ось такі рядки: «Їх багато. Євген Яворський, Микола Первач, Борис Котелянчук, Михтод Волинець, Петро Семенчук, Петро Цвіль... Ні, ні. Годі їх всіх пригадувати. А серед них – чотирнадцятилітній Петро Г.» [21;221].

У літературно-творчому відношенні рівненський період для Уласа Самчука, на перший погляд, не був дуже результативним. Він дав хіба що гарний жмут публіцистики. Але це був час, так би мовити, польових письменницьких досліджень, час збору і накопичення матеріалу. Саме цей час перетік згодом на сторінки книг «Юність Василя Шеремети», «Дермань» (незакінчений роман), «На білому коні», «На коні вороному», «Чого не гоїть огонь», «Живі струни», опосередковано віддзеркалився у ряді інших Самчукових творів. Тож для загального доробку письменника він важливий як джерело тем і натхнення на всі подальші еміграційні роки життя і діяльності письменника.

А досвід практичної роботи з творчими людьми, зокрема роботи організаційної, набутий у 1941-1943 роках на Батьківщині, дав змогу письменникові у найважчі для української творчої інтелігенції емігрантські часи – у 1945 році – zorganizувати Мистецький Рух України, очолити його і спрямувати його сили в русло продуктивної діяльності. Ця літературно-мистецька організація у розбурханому морі тодішньої дійсності відіграла роль рятувального човна для видатних майстрів української літератури й культури, які опинилися за межами Вітчизни. МУР не тільки об'єднав їх і допоміг не згинати фізично, а й згуртував духовно, націлив на творення високого національного мистецтва. Завдяки діяльності МУРу і, насамперед, титанічній праці Уласа Самчука, українська література не тільки не змаліла, не загубилася, не розчинилася в еміграційному потоці, а явила світові чимало творів, які стали справді епохальними. Так, за добрий десяток років до «Ар-

хіпелагу ГУЛАГ» Олександра Солженіцина, який було відзначено Нобелівською премією, світові уже розповіли про те ж саме книги Івана Багряного «Сад Гетсиманський», Докії Гуменної «Діти чумацького шляху» та Тодося Осьмачки «План до двору».

Ще трохи пізніше – уже на американському континенті – Улас Самчук став головною діючою постаттю у створенні Об'єднання українських письменників у еміграції «Слово», роль і значення якого переоцінити важко.

Безперечно, і це теж певною мірою спонукало подання редакцією журналу «Современник» кандидатури Уласа Самчука на здобуття Нобелівської премії. На жаль, Нобелівським лауреатом український письменник так і не став, і найповажніших причин було дві: відсутність гідних перекладних видань та відсутність держави України.

Ім'я Уласа Самчука почало повертатися на рідні пороги тільки зі здобуттям Україною незалежності. Його твори друкуються в газетах і журналах, виходять окремими книгами, залучаються до шкільних програм. Зокрема, на Рівненщині знаменитий земляк пошановується з 1991 року: із 20 вересня було відновлено випуск часопису «Волинь», а 2 листопада патріоти-пластуни, прочитавши роман «Марія», назвали іменем Уласа Самчука свій пластовий курінь.

Нині центром пропаганди творчої спадщини письменника та утвердження його доброго імені став Літературний музей Уласа Самчука в Рівному, відкритий у 2007 році. Зокрема, його експозиція приділяє особливу увагу висвітленню саме рівненського періоду життя та діяльності Уласа Самчука. Оглядаючи його численні експонати, відвідувачі знайомляться і з фотознімками меморіальних дощок, встановлених у Рівному та Дермані, збірниками «Волинські дороги Уласа Самчука» та «Улас Самчук», виданими Рівненською письменниць-

*Меморіальна дошка,
встановлена на будинку гімназії в Дермані.*

кою організацією, матеріалами літературних вечорів, наукових конференцій, творчих зустрічей, присвячених Уласу Самчуку. Тут на світлинах – сцени з вистави «Сльози Божої Матері», поставленої облмуздрамтеатром за романом «Марія», фотознімки та макети пам'ятників письменникові в Рівному та Здолбунові. А ще на музейних вітринах – перевидані книги Самчука, праці науковців за його творами, розповіді про щорічне літературно-мистецьке свято «Дерманський світильник».

Та найголовніше – до музею йдуть відвідувачі. Йдуть люди різного віку. Серед них і чимало таких, хто вперше для себе відкриває в літературному космосі планету, ім'я якої – Улас Самчук.

Вельми небагато на світі людей, яких ще за життя титулюють «великими». Улас Самчук мав щастя належати до таких. Переконливим підтвердженням цього є перша праця широко-знаного Інституту Дослідів Волині, видана у 1952 році (Вінніпег, Канада) – книга «Волинь у боротьбі за волю України». У ній поруч із найдревнішим відомим нам зображенням герба Волині, де на червоному щитовому полі сріблиться хрест, читаємо напис: «Ця книжка присвячується пам'яті ювілею 25-літньої літературно-мистецької діяльності великого сина землі волинської письменника Уласа Самчука».

Немає сумніву, що до удостоєння такої високої честі значною мірою спричинилася і багатогранна праця письменника в означений нами період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Блонська Наталія. Спогад // Погорина: Літературно-мистецький альманах. Випуск 2. – Рівне: Азалія, 1998.
2. Блонський Христофор. Вода з-під каменя: Вірші та пісні. – Рівне: Азалія, 1994.
3. Боровий Василь. Гість Харкова – Улас Самчук // Погорина: Літературно-мистецький альманах. Випуск 2. – Рівне: Азалія, 1998.
4. Волинські дороги Уласа Самчука: Збірник. – Рівне: Азалія, 1993.
5. Герц Микола. Улас Самчук на Закарпатті: суспільно-політична та культурно-освітня діяльність періоду 1933-1939рр. – Тернопіль: Астон, 1997.
6. Дем'янчук Григорій. Воскреслі для життя: Літературні силуети. – Рівне: Оріана, 1998.
7. Жив'юк Андрій. Між Сциллою політики і Харибдою творчості: громадсько-політичний портрет Уласа Самчука. – Рівне: Ліста, 2004.
8. Жулинський Микола. Відстані. – Київ: Таля, 2006.
9. За законом фатуму (Із листів Антона Чуприни до Ірини Андріанівни Прахової) // Неблудний син Великої Волині: Спогади та матеріали про Уласа Самчука. Упорядник І.Нагорна. – Рівне: Азалія, 2008. – с.65-75.
10. Кирилюк Василь. Із минулих літ // Неблудний син Великої Волині: Спогади та матеріали про Уласа Самчука. Упорядник І.Нагорна. – Рівне: Азалія, 2008. – с.32-38.
11. Колесник Лариса. Згадуймо їх у своїх молитвах. // Неблудний син Великої Волині: Спогади та матеріали про Уласа Самчука. Упорядник І.Нагорна. – Рівне: Азалія, 2008. с.54-57.

12. Колесник Лариса. *З Україною в серці. Спогади.* – Рівне, 2006.

13. Косик В. *Україна під час другої світової війни, 1938-1945* (З фр. переклав Р.Осадчук. – К.; Париж; Нью-Йорк; Торонто, 1992.

14. Любченко Аркадій. *Щоденник. Книжка перша.* – Торонто: Видавництво «Нові дні», 1951.

15. Нагорна Інна. *Тісі далекої осені* // «Вісті Рівненщини» від 15 червня 2007.

16. Нагорна Інна. *Літературний музей Уласа Самчука в Рівному: Путівник.* – Рівне: Волинські обереги, 2007.

17. *Неблудний син Великої Волині: Спогади та матеріали про Уласа Самчука.* / Упорядник І.Нагорна. – Рівне: Азалія, 2008.

18. *Новий український колядник / Передмова та ред. У.Самчука.* – Рівне; К.: Волинь, 1941.

19. Самчук Улас. *Дермань: Роман у двох частинах (незакінчений).* – Рівне: Волинські обереги, 2005.

20. Самчук Улас. *Живі струни.* – Детройт: Друкарня Петра Майсюри, 1976.

21. Самчук Улас. *На білому коні: Спомини і враження.* – Видання третє. – Вінніпег: Накладом товариства «Волинь», 1980.

22. Самчук Улас. *На коні вороному. Спомини і враження.* – Видання друге. – Вінніпег: Накладом товариства «Волинь», 1990.

23. Самчук Улас. *Планета Ді-Пі: Нотатки й листи.* – Вінніпег: Накладом товариства «Волинь», 1979.

24. Самчук Улас. *П'ять по-дванадцятій: Записки на бігу.* – Буенос-Айрес: Видавництво Миколи Денисюка, 1954.

25. Самчук Улас. *Роздуми про літературу: Збірник літературно-критичних статей.* – Рівне, 2005.

26. Самчук Улас. Марія: Хроніка одного життя. – Видання друге. – Рівне: Волинь, 1941.

27. Столярець Микола. Слово про городок: Спогади краєзнавця. – Рівне: Азалія, 2002.

28. Столярчук Богдан, Топоровська Галина. Бандуристи Рівненицини: Бібліографічний довідник. – Рівне: Видавець Зеңь О. М., 2006.

29. Улас Самчук: художнє осмислення української долі в ХХ столітті. – Збірник наукових праць за матеріалами наукової конференції 11-13 травня 2005. – Рівне: Волинські обереги, 2005.

30. Чернихівський Гаврило. Улас Самчук: сторінки біографії. – Тернопіль: Збруч, 2005.

31. Шморгун Євген. Рано-вранці вітри заголосять: Життєпис родини Кульчинських. – Рівне: Азалія, 1994.

Літературно-документальне видання

*Книжку підготовлено до друку
громадським видавництвом «Азалія»
Рівненської письменницької організації*

Редактор *Євген Шморгун*
Набір *Інни Нагорної*
Технічне оформлення *Наталії Романів*
Відповідальний за випуск *Володимир Лапсюк*

**У книзі використані фото
із домашнього архіву Уласа Самчука, передані
Оксаною і Ярославом Соколиками (Канада)
та Іриною Праховою (м. Київ)**

Нагорна Інна Євгенівна.

Н - 167. У дні виняткового часу. - Рівне, 2008. - 56 с.

ISBN 978-966-8883-43-9

У творчій розвідці зроблено спробу висвітлити просвітницько-духовну та культурну діяльність Уласа Самчука в рівненський період його життя та творчості (1941-1943 роки).

ББК 83.3 (4 Укр)

*Підприємець Лапсюк В. А. Св. РВ № 30 від 08.06.2005 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*

Здано до набору 31.03.2008. Підписано до друку 03.04.2008.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,5. Облік.-вид. арк. 3,0.
Наклад 500. Зам. 48. Ціна договірна.

*Віддруковано ФОП Лапсюк В. А. Св. ВОО № 735606 від 09.02.2001 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*

